

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В РЕГІОНІ (НА МАТЕРІАЛАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Папн Н.В.

У статті розглянуто важливі проблеми стримування економічного розвитку регіону, визначено основні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на регіональному рівні. Розглядаються проблеми розвитку регіону, наведена інформація інноваційної діяльності, визначено методичні основи формування та реалізації інноваційного процесу в регіоні. Сформульовано основні вимоги до побудови інтегрального критерію оцінки інноваційного розвитку економіки. Визначено критерій оцінки рівня інноваційного розвитку та ефективності інноваційно-інвестиційного процесу. Зроблено аналіз ефективності інвестиційного розвитку на прикладі Закарпатської області.

Кількість бібліографічних посилань – 6, мова – українська.

Ключові слова: *інновації, рівень інноваційного розвитку, інноваційно-інвестиційний процес, соціально-економічний розвиток, регіональний розвиток, інвестиційний процес, ресурсомісткість.*

ВСТУП

Протягом останнього десятиліття на всіх офіційних заходах в органах державного управління, майже на кожному форумі наукової громадськості обговорюється необхідність переходу на інноваційний шлях розвитку країни. Інтуїтивно всі розуміють, про що йде мова, а те, що це необхідно - є аксіомою. Виникає питання: що ж таке інноваційний режим.

Початкові визначення інновацій, які вважаються класичними, визначаються по наступних ознаках [6]:

- використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення виробництва;
- впровадження нового виду продукції;
- використання нової сировини;
- зміна в організації виробництва і його матеріально-технічного забезпечення;
- поява нових ринків збуту.

Відразу, слід зазначити, що серед ознак відсутня характеристика кінцевих результатів вказаних процесів.

Як свідчить міжнародний досвід, децентралізація економічних процесів характерна для багатьох країн з розвинутою ринковою економікою. Зокрема для інвестиційного процесу на регіональному рівні є максимум достатньої та достовірної інформації для правильної його оцінки та управління.

В даний час для оцінки динаміки розвитку інноваційних процесів ряд авторів пропонує особливу систему статистичних показників. Підкреслюється, що відповідно до методології статистики система статистичних показників повинна всесторонньо характеризувати досліджуваний процес або явище. Це, безумовно, так. Але, і діючи, і пропонувані системи статистичних показників для оцінки стану і динаміки інноваційних процесів все-таки страждають захопленням частковостями, тоді як кінцеві результати інноваційної діяльності в статистиці по суті не оцінюються. Наприклад, член-кореспондент НАНУ, д.е.н., професор Мікловда В.П. відмітив: "... регіоналізація соціально-економічного життя – не просто прагнення певних територій до самоврядування, відособлення, протистояння центру, викликане невдоволенням його політикою, а об'єктивна передумова становлення і розвитку нової системи господарювання, покликаної збалансувати соціально-економічні інтереси регіонів в просторі і часі." [2, с. 8].

У зв'язку з вище викладеним, метою даної роботи є визначення рівня інноваційного розвитку економіки регіону та дослідження інноваційно-інвестиційного процесу Закарпатської області, визначення чинників, які впливають на його формування.

1 ОЦІНКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Система показників для оцінки і аналізу будь-якого процесу або явища (у тому числі й інноваційної діяльності) в загальному випадку повинна бути ієрархічною, пірамідалною, такою, що розкриває як загальні, так і часткові характеристики процесу.

Таким чином, відсутність в даний час строгих підходів до вимірювання стану інноваційних процесів вимагає

побудови системи критеріїв в оцінці ступеня інноваційного розвитку економіки.

Сформулюємо основні вимоги до побудови інтегрального критерію оцінки інноваційного розвитку економіки.

1. Інтегральний критерій інноваційного розвитку економіки повинен оцінити кінцеві результати ефективності інноваційних процесів.

2. Інтегральний критерій інноваційного розвитку економіки повинен дозволяти визначити напрями (сектори) її підвищення через дію на структурні елементи у формулі його розрахунку.

4. Структура інтегрального критерію інноваційного розвитку економіки повинна охоплювати одночасно три рівні:

- загальнонаціональний;
- регіональний;
- корпоративний.

$$PIE = [(pp(T-1) / pp(T)) - 1] \times 100\% \quad (1)$$

де PIE – рівень інноваційності економіки в масштабі регіону;

$$pp(T-1) = \frac{PP(T-1)}{BPI(T-1)}$$

- ресурсомісткість валового регіонального продукту в базовому періоді;

$$pp(T) = \frac{PP(T)}{BPI(T)}$$

- ресурсомісткість валового регіонального продукту в аналізованому періоді,

де $PP = MP + \Phi P + TP$,

MP – обсяг споживання матеріальних ресурсів;

ΦP – обсяг споживання “фондових” ресурсів;

TP – обсяг затрат на використання трудових ресурсів.

З даного виразу виходить, що при рівності рівнів ресурсомісткості в базовому і аналізованому періодах рівень інноваційного розвитку економіки буде рівним нулю. При збільшенні ресурсомісткості в аналізованому періоді в порівнянні з базисним рівень інноваційного розвитку матиме від’ємне значення. Відповідно, зменшення ресурсомісткості в аналізованому періоді в порівнянні з базисним – покаже наявність рівня інноваційного розвитку. Шкала вимірювання рівня інноваційного розвитку економіки підібрана у відсотках по аналогії з шкалою вимірювання рівнів рентабельності.

Представлений підхід може бути використаний і для оцінки накопиченого інноваційного потенціалу на всіх рівнях. В даному випадку слід прогнозувати – як підготовлені інноваційні проекти вплинуть на зміну чисельника і знаменника у вказаних формулах розрахунків. Таким чином, для оцінки інноваційного потенціалу по суті справи необхідно оцінювати (прогнозувати) майбутній приріст рівня інноваційного розвитку економіки. Методичний інструментарій для розрахунків при цьому може використовуватися в такому ж вигляді, як і для оцінки рівнів інноваційного розвитку в ретроспективі.

Слід особливо відзначити, що необхідно розрізнити поняття «інноваційність суспільного розвитку» та «інноваційний розвиток економіки». Поняття «інноваційність суспільного розвитку» набагато ширше за поняття «інноваційний розвиток економіки» і повинна включати:

- інноваційний розвиток економіки;
- інноваційний розвиток соціальної сфери;
- інноваційний розвиток екологічної сфери.

Забезпечення структурних перетворень і розширеного відтворення на сучасній технологічній основі, блокування старіння основних фондів – вимагає регулювання наукової та інноваційно-інвестиційної діяльності на національному та регіональному рівнях.

Різкий спад науково-технічної та інвестиційної активності в останнє десятиліття вже приводить до значного відставання України від багатьох розвинених країн світу за якістю життя і ефективністю економіки. Блокування подальшого розвитку негативних процесів в науково-інноваційній та інвестиційній діяльності вимагає створення на системній основі цілісної моделі управління науково-інноваційними й інвестиційними процесами як в масштабах країни, так і в кожному з регіонів.

Вихід з кризи і відродження України неможливі без орієнтації на використання досягнень науково-технічного потенціалу (НТП). Найважливішим завданням регіональної науково-технічної політики є раціональне поєднання цілей науково-технічного і соціально-економічного розвитку. В зв'язку з цим, науково-технічна політика повинна бути в значній мірі орієнтована на задоволення потреб жителів регіону, підвищення якості їх життя, оскільки по суті вона тісно пов'язана з вирішенням соціально-економічних проблем населення та орієнтована на створення і виробництво конкурентноздатності продукції за світовими критеріями.

2 МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В РЕГІОНІ

іноземних інвесторів	4527,1	53	82,1	1,4	1644,5	11,7	19166,4	47,1	-	-
Коштів державного бюджету	-	-	-	-	-	-	-	-	172,4	1,2
Інших джерел	12,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Система управління науково-інноваційними та інвестиційними процесами в регіонах України відповідно до наших припущень повинна включати наступні складові частини, зведені в таблицю 2.

В сучасних умовах змінилися критерії розвитку територій: на противагу максимізації загальнодержавного ефекту на перше місце виходять задоволення ринкового попиту, розвиток зовнішнього та внутрішнього ринків регіону з урахуванням конкурентноздатності різних галузей. Економічний розвиток регіону передбачає прогресивну зміну структури економіки, яка призводить до підвищення рівня життя населення, що неможливо здійснити без ринкових перетворень.

Таблиця 2 Система управління науково-інноваційними та інвестиційними процесами в регіонах

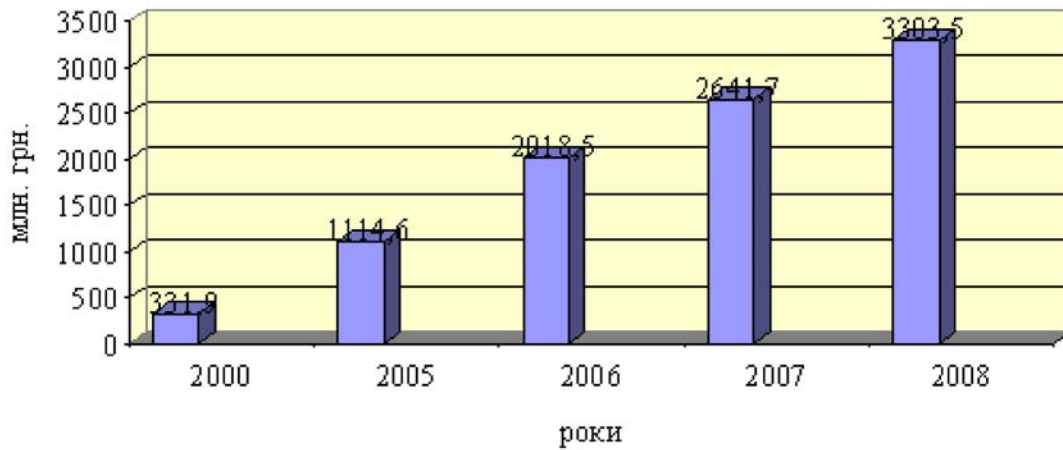
Підсистеми	Компоненти
Теоретико-методологічне обґрунтування стратегії та механізмів управління	1. Обґрунтування стратегічних пріоритетів, соціального, економічного і екологічного розвитку регіонів 2. Обґрунтування стратегічних пріоритетів науково-освітньої та інноваційної політики
Економіко-модельне забезпечення і пакети прикладних програм	1. Пакет методів комплексного аналізу 2. Пакет методів прогнозування 3. Пакет методів стратегічного програмування 4. Пакет методів комплексного моделювання ефективності інноваційної діяльності
Інформаційна база аналізу, моделювання і ухвалення рішень	1. Моніторинг науково-інноваційного потенціалу регіонів 2. Бази даних патентів. 3. Інформаційна система "Наука - освіта - техніка"
Програмно-цільова організаційна структура	1. Створення регіонального міжвідомчого координаційного науково-освітнього та інноваційного центру. 2. Створення (відновлення) проблемних інститутів (лабораторій). 3. Створення інноваційно-технологічних центрів і технопарків.
Методи мобілізації фінансових ресурсів на науково-інноваційні і інвестиційні цілі	1. Державне регіональне замовлення. 2. Випуск цінних паперів під заставу інтелектуальної власності (акції, корпоративні облигації). 3. Амортизація і прибуток.
Мотиваційна підсистема	1. Прямі методи державної регіональної мотивації. 2. Непрямі методи державної регіональної мотивації.

3 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Інноваційна та інвестиційна забезпеченість регіону - це рушійна сила механізму ринкових перетворень. Оцінюючи перспективи поживлення інвестиційної діяльності в регіоні, необхідно спиратися на попит та пропозицію на фінансові ресурси (наявність і характер), джерела і величину наявних інвестиційних ресурсів, інститути інвестиційного процесу, структуру інвестицій, інвестиційний клімат та інвестиційну привабливість.

Важливим аспектом взаємозв'язку соціальної та інвестиційної політики є створення сприятливого соціального клімату в регіонах і зниження соціальних ризиків. Оцінка змін рівня доходів населення і заощаджень, зайнятості і безробіття, забезпеченості житлом, доступності соціальних послуг, стану здоров'я та рівня земельно-майнових відносин повинна враховуватися при визначенні напрямків інвестиційної політики.

Аналіз інвестиційного процесу в Закарпатській області свідчить, що підприємствами та організаціями Закарпатської області за рахунок усіх джерел фінансування у 2008 році освоєно 3303,5 млн. грн. капітальних інвестицій, з них 87,5% склали інвестиції в основний капітал. (див. рис. 1).

Рис. 1 Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств Закарпатської області [4]

Позитивна динаміка інвестицій в основний капітал спостерігається протягом останніх чотирьох років. В результаті, обсяги освоєних вкладень зросли порівняно з 2000 роком у 9,5 рази.

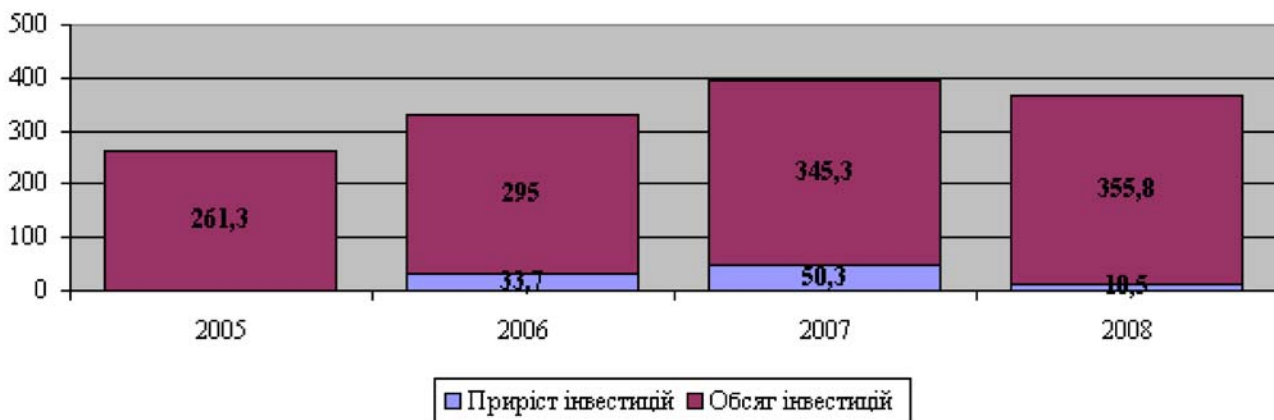
Обсяг інвестицій у розрахунку на одну особу складав 2663,7 грн., що більше ніж у попередньому році на 533,9 грн.

Основним джерелом інвестиційних ресурсів залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно більше половини інвестицій або 1024,4 млн. грн. усіх вкладень. Питома вага інвестиційного фінансування за кошти інвестиційних компаній склала в 2008 р. всього 1,0% і має тенденцію до скорочення. Позитивна динаміка обсягів інвестицій характерна для більшості видів економічної діяльності, де найвагомішу частку (39,8%) вкладень здійснено у сферу транспорту та зв'язку - 406,3 млн. грн., що у 1,6 разів більше, ніж у попередньому році.

Майже третину обласного обсягу інвестиційних вкладень, направлено на розвиток промислового виробництва – 864,2 млн. грн. Підприємствами машинобудування використано 127,6% усіх вкладень в обробну промисловість.

У відтворювальній структурі інвестицій за основними видами економічної діяльності переважають витрати на будівництво нових та розширення діючих підприємств. У 2008 році підприємствами добувної промисловості на дані цілі використано 30,4% усіх вкладень, обробної – 100,6%, транспорту та зв'язку - 100% [4].

Отже, статистичні дані свідчать про позитивний ефект, тобто капітальні вкладення на реалізацію проектів постійно збільшуються. Але, з метою суттєвого поживлення інвестиційної активності в регіоні необхідно виходити на міжнародні ринки капіталу для активного залучення іноземних інвестицій. За період з 2005 по 2008 роки в економіку області надійшло 355,8 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій та їх приросту наведена на діаграмі (див. рис. 2).

Рис. 2 Динаміка обсягу та приросту прямих іноземних інвестицій в Закарпатській області [4]

Залучення іноземних інвестицій в економіку області дає можливість впроваджувати новітні технології, сприяти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, збільшувати випуск високоякісних товарів та послуг, створювати сучасну виробничу, транспортну, ринкову інфраструктури та нові робочі місця.

ВИСНОВКИ

Отже, аналізуючи стан інвестиційного процесу в Закарпатській області можна зробити висновки, що інвестиційна діяльність в даний момент часу повинна перейти на вищий щабель свого розвитку, тобто перехід від взаємного інвестування підприємств надлишковими коштами - до здійснення цієї діяльності суб'єктами підприємницької діяльності, для яких інвестування є профілюючим напрямком, тобто інвестиційні банки, компанії, фонди. Саме ці учасники інвестиційного процесу здатні правильно і всесторонньо проаналізувати інвестиційний проект із застосуванням новітніх прогресивних методик. А для цього перш за все потрібно здійснити такі важливі кроки:

1. чітка законодавча база функціонування фінансово-інвестиційних суб'єктів ринку;
2. надання системи пільг при здійсненні інвестиційних операцій;
3. участь та підтримка держави у реалізації інвестиційних проектів, які крім фінансового, мають також важливий соціальний ефект.

Дані умови, звичайно потребують глибокого наукового вивчення і їх використання дасть змогу створити сприятливий інвестиційний клімат, активізувати фінансовий ринок, суб'єкти якого зможуть швидко і адекватно реагувати на зміни в кон'юктурі ринку, що і є запорукою соціально-економічного розвитку країн з ринковою економікою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долішній М.І. Регіональна політика інвестиційно-інноваційного розвитку // Зовнішньоекономічний кур'єр. - 2003. - №1-2. - С.16-19.
2. Мікловда В.П. Ринкова трансформація економіки регіону. - Ужгород: Карпати, 2000.
3. Плахтій М.О. Вплив інвестиційних процесів на економічний розвиток регіону // Фінанси України.- 2004. - №8. - С.54-61.
4. Статистичний щорічник Закарпаття за 2008 р. / Головне управління статистики у Закарпатській області. - Ужгород, 2008. - 356с.
5. Шаповалов О.В. Роль місцевих органів влади у створенні сприятливого інвестиційного клімату в Україні // Фінанси України. - 2004. - №7. - С.68-74.
6. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. - М: Прогрес, 1982.

[Папв Неля Василівна](#), здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу ДВНЗ "Ужгородський національний університет", тел. 80509257348, e-mail papw@rambler.ru